

VIŠNJA BRALIĆ
povijesničarka umjetnosti
konzervator-restaurator savjetnik
u Hrvatskom restauratorskom zavodu
u Zagrebu

Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj
Hrvatskoj – slikari, radionice, utjecaji

doktorska disertacija

Mentor: akademik Vladimir Marković,
red. prof. u mir.

Disertacija je obranjena 15. ožujka 2012.
na Filozofskom fakultetu Sveučilišta
u Zagrebu, pred povjerenstvom:
dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof.
dr. sc. Dubravka Botica, doc.
dr. sc. Milan Pelc, znan. savj.

SAŽETAK

Ovaj doktorski rad nastao je iz potrebe da se korpus baroknog slikarstva sjevernojadranske Hrvatske sagleda i protumači iz perspektive zavičajne likovne kulture. Dosadašnja istraživanja, posvećena većinom prepoznavanju i interpretaciji uvezenih radova istaknutih mletačkih slikara, proširena su stoga na sva djela štafelajnog slikarstva naručena u regiji od sredine 17. do osamdesetih godina 18. stoljeća, bez obzira na njihovu likovnu vrsnoću i stilске značajke. Vremenski okvir istraživanja određen je stilskom dinamikom slikarske scene u Veneciji kao najutjecajnijeg izvora likovnih ideja u regiji, no prilagođen je povijesnim i estetskim obilježjima periferijske sredine. U tumačenja likovne kulture 17. stoljeća uključene su stoga i slike iz prve polovice stoljeća podjednako važne za razumijevanje dugovječnosti kasnorenasansnih modela mletačkog slikarstva kao i uloge poslijetridentske ikonografije u oblikovanju novog ukusa i očekivanja naručitelja.

Susret dviju snažnih i različitih europskih kultura, venecijanske i srednjoeuropske, odredio je osnovne obrise likovne kulture sjevernojadranske Hrvatske. Utjecaj Venecije može se pratiti u gotovo cijeloj regiji dok su istodobno dodiri s manjim srednjoeuropskim središtima, poput Ljubljane i Gorice,

ostali ograničeni na sredine pod austrijskom upravom. Dinamika širenja i usvajanja likovnih oblika iz središta pokazala se, međutim, vrlo složenom i višestruko povezanom, često nadilazeći osnovnu političku podjelu, a putovi recepcije baroknog leksika iznenađujuće raznolikim na formalnoj i sadržajnoj razini. Uvriježena tumačenja o jednosmjernom tijeku utjecaja iz „aktivnog“ središta prema „pasivnoj“ periferiji dopunjena su raznolikim oblicima participacije lokalnih sredina, kao i posrednim, ali nezaobilaznim utjecajima europskih središta poput Rima, Anwerpena i Münchena. Unatoč povlaštenom položaju Venecije u opredjeljenjima naručitelja, njezine slikarske radionice ostaju tek jedan od čimbenika u oblikovanju slikarskog krajolika regije. Migracije slikara, izmjene i utjecaji različitih slikarskih škola jasno se očituju na zavičajnoj razini obilježenoj višestrukom podijeljenošću te raznolikim društvenim, vjerskim i kulturnim poticajima. Lokalni vjerski običaji i tradicija često od slikara traže nova i nekonvencionalna rješenja. Broj i značenje središta se uvišestručuje: Rijeka i njezine umjetničke radionice postaju referentno središte za Hrvatsko primorje i otok Krk, kao što primjerice i grad Krk s lokalnim slikarima poput Franje Jurića preuzima ulogu „središta“ za naručitelje u Vrbniku, Baškoj i Dubašnici. Veća prisutnost srednjoeuropske slikarske kulture zamjećuje se u regiji tijekom druge i treće četvrtine 18. stoljeća, ponajviše zahvaljujući djelovanju umjetničkih radionica franjevaca i pavlina te slikarima nastanjenim u Ljubljani i Gorici koji oblikuju regionalne inačice podalpskog kasnobaroknog slikarstva s izraženim značajkama stilskog sinkretizma.

Osobita pozornost u radu posvećena je „domaćim majstorima“ s namjerom da se pouzdanije utvrde slikarska ishodišta slikara tradicionalno smatranih nositeljima lokalnog slikarstva u regiji. Premda se njihovi opusi ne mogu svrstati u kontekst neke kontinuirane lokalne produkcije, svjedoče o razumijevanju i prijenosu stilskih rješenja koje se događa daleko od središta u kojima nastaju. Riječ je o rezultatima složenih procesa u kojem se stilska dostignuća središta prenose i prerađuju prema ritmu zatvorenih sredina koje dugo ustrajavaju na tradiciji. Sličnu slikarsku situaciju poznaju i druge periferijske pokrajine Mletačke Republike i Habsburške Monarhije, od Veneta i Friulija do središnjih i sjevernih dijelova Kranjske te su istraživanja bila usmjerena

na prepoznavanje izravnih veza i srodnosti. Iz te je kategorije izdvojena uloga „udomaćenih“ stranih majstora koji se nakon školovanja nastanjuju u regiji te svojim slikarskim izrazom, vezama s različitim slikarskim školama kao i izborom predložaka neposredno utječu na formiranje ukusa zavičajnih naručitelja.

Oslanjanje baroknih slikara na predloške i modele, pokazalo se i u sjevernojadranskoj Hrvatskoj široko usvojenom slikarskom praksom. Dostupnost grafičkih predložaka kao raširenog medija vizualne komunikacije i prijenosa likovnih ideja, omogućavalo je bržu recepciju novih stilskih rješenja. Pokazalo se, međutim, da lokalni naručitelji i slikari nisu previše marili za stilske novine već su se u odabiru listova reproduktivne grafike prije svega rukovodili uspjehom kompozicijskih rješenja i prikladnošću ikonografskih sadržaja.

Slojevitost i prožimanje svih navedenih čimbenika odredili su slikarsku kulturu regije i njezin(e) identitet(e). Pojedinačne okolnosti narudžbi i djela koja se razmatraju u kronološki podijeljenim poglavljima pokazale su mnogostruke veze s različitim kulturnim sredinama kao i zajedničke obrise barokne slikarske prakse. Istodobno, očuvana djela potvrđuju posebnosti i vrijednosti lokalne baštine ukazujući na potrebu novog „decentraliziranog“ promatranja koje, uz uvažavanje moći središta, prepoznaje raznolike oblike participacije u likovnoj kulturi baroka. x